

УДК 9-05

**МАТЭРЫЯЛЫ АБ ПОЛАЦКІХ АРХІЕПІСКАПАХ ЯСАФАЦЕ КУНЦЭВІЧЫ І МЯЛЕЦЦІ
СМАТРЫЦКІМ НА СТАРОНКАХ БЕЛАРУСКІХ ЕПАРХІЯЛЬНЫХ ВЕДАМАСЦЕЙ
ДРУГОЙ ПАЛОВЫ XIX – ПАЧАТКУ XX СТ.**

магістр гіст. навук В.Г. РЫМКО

Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт, Наваполацк

У артыкуле прадстаўлены аналіз публікацый, змешчаных на старонках беларускіх епархіяльных ведамасцей другой паловы XIX – пачатку XX ст., якія былі прысвечаны знакамітым асобам Полацкай епархіі: уніяцкаму архіепіскапу Ясафату Кунцэвічу і яго рэлігійнаму апаненту праваслаўнаму архіепіскапу Мялецію Смятрыцкаму. Разгледжаны меркаванні аўтараў артыкулаў наконнт сапраўднасці маішчэй адзінага ўніяцкага святога Я. Кунцэвіча і прычын пераходу М. Смятрыцкага ў унію.

Афіцыйны друкаваны орган праваслаўнай царквы на Беларусі з’явіўся ў 1863 г. з выхадам у свет першага нумара “Литовских епархиальных ведомостей”. Наступнымі сталі “Минские епархиальные ведомости” (1868 – 1920 гг.), “Полоцкие епархиальные ведомости” (1874 – 1918 гг.), “Могилевские епархиальные ведомости” (1883 – 1917 гг.) і “Гродненские епархиальные ведомости” (1901 – 1915 гг.).

Адно з самых важных месцаў выдаўцы беларускіх епархіяльных ведамасцей на працягу ўсяго перыяда іх існавання надавалі публікацыям біяграфічнага характара. Нарысы, некралогі, аналіз творчай спадчыны выбітных асоб, якія адносіліся да ўніяцкага перыяду, прадстаўлены матэрыяламі аб жыццёвым шляху і пастырскай дзейнасці грэка-каталіцкіх і праваслаўных іерархаў, святарства і міранаў канца XVI – першай паловы XIX ст. Асабліва ўвага надавалася, як правіла, актыўным прапаведнікам уніі і тым, хто змагаўся за недатыкальнасць і чысціню праваслаўя, за аднаўленне рэлігійнага раўнапраўя. Асобна можна вылучыць шэраг публікацый, прысвечаных іерархам, якія адстойвалі незалежнасць уніяцкай царквы ад каталіцкага ўплыву і з імёнамі якіх было звязана далучэнне ўніятаў да праваслаўя ў 1839 і 1875 г.

Адным з самых вядомых дзеячоў уніяцкай царквы, яе адзіным святым, з’яўляецца полацкі архіепіскап Ясафат Кунцэвіч, асоба якога выклікала і працягвае выклікаць у даследчыкаў шмат супярэчнасцяў. Не пакінулі без увагі яго біяграфію і праваслаўныя аўтары, якія друкаваліся ў беларускіх епархіяльных ведамасцях. У “Литовских епархиальных ведомостях” за 1901 г. было надрукавана даследаванне Г. Пятроўскага [1], створанае да 300-годдзя Брэсцкага царкоўнага сабора. Аднак аўтар падкрэсліваў, што ён напісаў сваю працу не ў гонар уніі, «но в скорбном соболезновании об этом далеком прошлом, о дерзком насильовании совести, о безчисленных жертвах» [1, с. 327]. Расдумачыўшы чытачам сутнасць уніяцкай праблемы, ён перайшоў да асобы Я. Кунцэвіча, які быў знакаміты сваімі жорсткімі адносінамі да рэлігійных апанентаў.

Біяграфічныя дадзеныя ў артыкуле асвячаюць усе жыццё Я. Кунцэвіча, пачынаючы з самага дзяцінства. Аўтар звярнуў увагу на тое, што Ясафат быў ахрышчаны ў праваслаўе, аднак, трапіўшы ў Вільню ў юнацтве часта наведваў Свята-Троіцкі манастыр, які ў пачатку XVII ст. стаў уніяцкім, а разам з ім і паслушнік Ясафат. Стаўшы ўніятам, ён даволі хутка зрабіў кар’еру, з’яўляючыся настояцелем Быценскага, Жыровіцкага, а затым і Свята-Троіцкага манастыроў. У 1615 г. Кунцэвіч быў прызначаны каад’ютарам пры полацкім епіскапе Гадэоне Бральніцкім, а пасля яго смерці стаў паўнаўласным уладкай Полацкім, Віцебскім і Мсціслаўскім. У гэтым сане, адчуваючы пэўную долю самастойнасці, пад заступніцтвам уніяцкага мітрапаліта і караля Рэчы Паспалітай, Кунцэвіч перайшоў не проста ўсе дазволеныя архіпастыру і хрысціяніну межы, але і шмат якія чалавечыя прынцыпы: святары, якія не жадалі прымаць унію выганяліся з епархіі; праваслаўныя храмы адбіраліся на ўнію; праваслаўныя набажэнствы былі забаронены нават у хатах і шалашах за горадам; самыя непахісныя падвргаліся катаванням, арыштам і пабоям; праваслаўныя міраны заставаліся без вячання і хрышчэння; пахаваных па праваслаўным абрадзе выкопвалі з магіл, а целы аддавалі сабакам і т.п.

Такія дзеянні выклікалі ў праваслаўных адпаведную рэакцыю адчаю ў выглядзе некалькіх спроб забіць ненавіснага пастыра. Жыхары Магілёва, Мсціслаўля і Оршы не дазволілі яму нават ўвайсці ў свае гарады. Усё гэта не магло не прыцягнуць увагі кіраўніцтва і, у прыватнасці, канцлера ВКЛ Льва Сапегі, які быў прыхільнікам уніі, але даведаўшыся пра дзейнасць Кунцэвіча, быў абураны і напісаў яму свой знакаміты ліст, у якім асуджаў архіпастыра і адначасова папярэджаў аб наступствах, у тым ліку і аб пагрозях для яго жыцця. Кунцэвіч, аднак, не паслухаў парадаў і працягваў дзейнічаць у тым жа напрам-

ГІСТОРЫЯ

ку. Аўтар публікацыі прыпісваў яго паводзіны не ганарыстасці і славалюбству, а «убеждзенню в правоте и неоспоримой истинности своих ревностных действий. Навязывая насильно свои религиозные мнения тем, кто не хотел их принимать, он молился Богу о их обращении в унию – он, значит, веровал, что делает им добро, что он выводит их из тьмы невежества и против их воли устанавливает нечестивцев на путь спасения» [1, с. 359]. Супраць Кунцэвіча была складзена шырокамаштабная змова, у выніку якой ён «был убит самым ужасным образом: с поруганием, с остервенением, с злорадством» [1, с. 327]. Аднак аўтар лічыў немагчымым прызнаваць за Кунцэвічам пакутніцтва, бо ён стаў «жертвою неумелого, нехристианского обращения с православною паствою. Кончил он жизнь не как мученик за правду и истину, а погиб, хотя и незаконно, как мучитель, стяжавший достойную мзду за свое религиозное маньячество» [1, с. 374] і прызнаваць мучыцеля святым альбо блажэнным, па мерканню Г. Пятроўскага, было «глумление над разумом» [1, с. 392].

Пасля забойства цела Кунцэвіча было выцягнута з ракі Заходняя Дзвіна, куды яго скінулі віцябляне, і аб'яўлена святымі машчамі. Гісторыі астанкаў адзінага ўніяцкага святога прысвечаны публікацыі І. Сікорскага “Реликвии Иосафата Кунцевича” [2] і М. Канаплёва “Злополучный ревнитель Брестской унии” [3]. Дадзеныя артыкулы былі своеасаблівым адказам на кананізацыю рымскім прастолам у 1867 г. Ясафата Кунцэвіча.

Артыкул “Реликвии Иосафата Кунцевича” быў перадрукаваны ў “Минских епархиальных ведомостях” з выдання “Журнал министерства народного просвещения” за снежань 1870 г. Аўтар выкарыстаў не толькі свае асабістыя назіранні і веды ў медыцыне, але і рукапісы з архіва Бельскай царквы, дзе знаходзіліся мошчы Я. Кунцэвіча, а таксама дакументы з “Наукового сборника”, выдадзенага ўкраінскім гісторыкам і філолагам А.С. Петрушэвічам у Львове ў 1867 г. Падводзячы чытача да асноўнай тэмы артыкула, аўтар дае кароткую гістарычную даведку пра горад Белая Сядлецкай губерні на Падляшшы, распавядае пра этнічныя, моўныя і канфесійныя асаблівасці краю, а таксама паведамляе пра будаўніцтва праваслаўнай царквы Раства Божай Маці, дзе пазней (з першага дзесяцігоддзя XVIII ст. па 1769 г.) знаходзіліся астанкі Я. Кунцэвіча. І. Сікорскі робіць падрабязнае апісанне труны і змешчаных у ёй рэліквій і пераходзіць да гісторыі з'яўлення машчэй Я. Кунцэвіча ў г. Белая, выкарыстоўваючы адпаведныя дакументы, якія, па яго словах, «крайне не точны и не согласны между собою относительно самых важных пунктов, именно состава реликвий, времени их перенесения, и места, откуда они перенесены, так что подлинность реликвий слишком шатка» [2, с. 62]. І. Сікорскі звяртае ўвагу чытача на тое, што пасля адкрыцця машчэй у 1780 г. у Белай яны дастаткова ўзмоцнена абараняліся і захоўваліся манахамі-базіліянамі. Тады ж была зроблена і першая рэвізія рэліквій, у падцверджанне чаму аўтар артыкула прыводзіць вытрымку з акту агляда машчэй, складзенага медыкам Іосіфам Антоніем дэ Карэсам. Аднак, як пазначае І. Сікорскі, «акт осмотра крайне недостаточен: в нем не указаны ни пол, ни рост исследуемого, не описаны общие покровы тела, а главное ни одним словом не упомяну-ты...повреждения...В акте ничего не сказано о тех изменениях, какие были произведены в реликвиях силами природы и посторонними руками...если мы станем вникать в этот крайне извортливый документ 1780 г., то нас немедленно же поразит несходство реликвий, описанных в нем, с показываемыми теперь в Белой» [2, с. 63]. Усе наступныя «ревиденты» у 1785, 1797, 1800 гг. пастаянна спасылаліся на акт 1780 г., пакідаючы ўсе фармуліроўкі практычна без зменаў. У выніку аўтар прыходзіць да выніку, што так званыя мошчы Я. Кунцэвіча не маглі лічыцца сапраўднымі, так як анатамічнае апісанне цела Кунцэвіча ва ўніяцкіх дакументах разыходзілася з тым, што можна было ўбачыць у Бельскай царкве кожнаму жадаючаму.

Такі ж падыход да асобы і машчэй Я. Кунцэвіча захоўваецца і ў артыкуле М. Канаплёва, напісаным у гонар значных падзей, якія адбыліся ў 1896 г. у праваслаўнай царкве: святкаванні на Вальні 900-годдзя Уладзімірскай праваслаўнай епархіі, 100-годдзя Мінскай епархіі і духоўнай семінарыі, 100-годдзя далучэння Падоллі да Расіі і 100-годдзя існавання ў ёй праваслаўнай епархіі. Але асаблівую ўвагу аўтар надае так званым «параллельным торжествам», арганізаванымі каталікамі ў 1896 г. у сувязі са святкаваннем 300-годдзя Брэсцкай царкоўнай уніі. У першую чаргу М. Канаплёў паказаў беспрычыннасць правядзення такіх урачыстасцяў у Галіцыі, дзе ўнія з'явілася не раней за 1700 г., а таксама кажа пра тое, што нашыя продкі прынялі ўнію не па асабістаму жаданню, а «вследствие самого грубого насилия» [3, с. 679]. Падчас урачыстасцяў уніаты і каталікі жадалі асабліва ўслаўляць Я. Кунцэвіча і ўсе пабудаваныя ў 1896 г. уніяцкія цэрквы планавалі прысвяціць яму. Аўтар распавядае пра час і месца нараджэння Ясафата, пра яго бацькоў і хрышчэнні ў праваслаўе, пра яго дзяцінства і гандлёвую дзейнасць. Асабліва падрабязна М. Канаплёў спыняецца на жыцці Кунцэвіча ў Вільні ўжо ў якасці насельніка Віленскага Свята-Троіцкага ўніяцкага манастыра, на яго незвычайным таленце

красамоўства і пропаведзі, на духоўнай кар’еры. Найбольш цікавым з’яўляецца апісанне знаходжання Я. Кунцэвіча на Полацкай кафедры спачатку ў якасці каад’ютара полацкага ўніяцкага епіскапа Гедэона Бральніцкага, а потым і ў якасці самаго епіскапа. Аўтар распавядае пра факты «фанатизма і жасцікасці Кунцэвіча» у адносінах да праваслаўных жыхароў Полацка, Магілёва, Оршы, падцвярджаючы іх вытрымкамі са знакамітага ліста канцлера Льва Сапегі [3, с. 691, 720 – 724], які намагаўся спыніць залішняе славалюбства і запал полацкага пастыра ў справе насаджэння ўніі. Каб паказаць чытачу характар Кунцэвіча аўтар прывёў цытату ўкраінскага гісторыка П.А. Куліша [3, с. 693]. У завяршэнне М. Канаплёў дае падрабязнае апісанне прыбыцця Кунцэвіча ў Віцебск, яго паводзін адносна праваслаўнага насельніцтва, кажа пра ўзнікненне змовы супраць яго, пра яго забойства і аб рэакцыі папы Урбана VIII на гэтыя падзеі.

У цэлым аўтарская трактоўка І. Сікорскага і М. Канаплёва адносна асобы полацкага ўніяцкага архіепіскапа паходзіць з праваслаўнай эклізіялогіі і выкрывае не толькі абуральныя факты «фанатизма» Кунцэвіча, але і даказвае ілжывасць той святасці, якую яму прыпісваюць [4].

У “Литовских епархиальных ведомостях” таксама быў надрукаваны артыкул, які датычыўся кананізацыі Я. Кунцэвіча, напісаны вядомым беларускім гісторыкам М. Каяловічам [5]. Аўтар вельмі здзівіў намер Рыма кананізаваць мошчы Я. Кунцэвіча, якія знаходзіліся ў г. Бела. Раствлумачыў ён гэтыя дзеянні выключна жаданнем каталікоў і ўніятаў «оживить унию в люблинской губернии, раскинуть свои лучи в западной России, служить новою мерою к поддержанию польской sprawy» [5, с. 115 – 116].

Труна з машчамі Кунцэвіча знаходзілася ў Полацку да 1839 г., а пасля Полацкага царкоўнага сабора яе ўскрылі і «нашли в нем клоч волос и остатки облачения» [5, с. 119]. Зыходзячы з гэтага факту М. Каяловіч задаўся пытаннем: «Что же такое находится в Бялой?» [5, с. 119]. Аўтар паспрабаваў зрабіць адносна кананізацыі Я. Кунцэвіча ўласнае лагічнае заключэнне, і, апісаўшы яго прыбыццё ў Полацк, супраціўленне жыхароў Магілёва і Оршы, тыя бяшчынствы, якія ён выяўляў у адносінах да праваслаўных, прыйшоў да высновы, што «он был врагом и мучителем...народа. Усилиться теперь возвеличить такого человека в глазах этого народа – не есть ли глумление над народом!» [5, с. 122].

У 1869 г. у “Литовских епархиальных ведомостях” быў размешчаны артыкул прафесара А.У. Шчарбіцкага [6], у якім аўтар зазначаў, што першапачаткова ўнія была прынятая людзьмі, якія шукалі палітычных і асабістых выгод, але просты народ не жадаў яе прымаць. Тады каталікі і ўніяты сталі «готовить особого человека» [6, с. 219], які мог бы сваім падзвіжніцкім жыццём і рэлігійным фанатызмам упэўніць астатніх у правасці ўніятаў. Ім і стаў Я. Кунцэвіч.

Аўтар спецыяльна не займаўся падрабязным апісаннем тых метадаў, з дапамогай якіх знакаміты «душехват» схіляў праваслаўных на ўнію, а таксама апісаннем віцебскіх падзей, якія суправаджаліся яго забойствам, так як справядліва адзначаў, што ўсё гэта дастаткова вядома чытачу і прадстаўлена ў шматлікіх даследаваннях. Ён адразу перайшоў да таго, што ордэн базыліян пасля забойства Кунцэвіча ўхапіўся за думку пра яго пакутніцкую смерць, каб стварыць культ уніяцкага святога. Дзеля гэтага цела яго было знойдзена ў Заходняй Дзвіне і прадстаўлена ў віцебскім саборы з шыкоўнасцю і ўрачыстасцямі, адкуль было перавезена ў Полацк і пахавана ў Сафійскім саборы. Адрозна ж сталі ўзнікаць чуткі пра цуды, якія адбываліся ля яго цела: «над ним стало облако и виден был свет, что подобный же свет, явившийся на Двине, указал место, куда было брошено тело Кунцэвіча» [6, с. 220]. Базыліяне склалі Кунцэвічу асобную службу, стваралі ў яго гонар алтары ва ўніяцкіх храмах, а ў Вільні штогод праводзіліся народныя святы, якія суправаджаліся нават вайсковымі парадамі, якія завяршаліся, як правіла, пропаведзямі, складзенымі на аснове створаных Ясафатам цудаў у «схизматической Масковіі і тых няшчасцяў, якія надыходзілі для праваслаўных жыхароў Віцебска і Магілёва ў дні ўшанавання Ясафата».

У № 19 “Литовских епархиальных ведомостей” за 1895 г. была апублікавана цікавая нататка [7], у якой быў прадстаўлены тэкст скаргі ўніяцкага мітрапаліта Гаўрыіла Календы на праваслаўную віленскую моладзь, якая абвінавачвалася ім у крымінальным злачынстве супраць машчэй уніяцкага святога Я. Кунцэвіча. Звесткі пра адбыўшуюся падзею мітрапаліт Календа атрымаў ад епіскапа Пінскага і Тураўскага Марціна Белазора і ад манахаў віленскага Свята-Троіцкага манастыра. У 1667 г. цела Кунцэвіча павінна было вярнуцца з эвакуацыі ў Полацк праз Вільню пасля нашэсця рускіх войскаў. Даведаўшыся пра гэта, праваслаўныя на чале з віленскім бурмістрам і настояцелем віленскага Свята-Духава манастыра «начали распространять подметные письма («пасквили»), противныя святой католической вере, для оскорбления славы Божией и блаженного мученика Иосафата, рисуя картины и подписывая под ними стихи, рассказывающия о том, что униатский епископ будет препровождаться с почтением в ад» [7, с. 186].

ГІСТОРЫЯ

Не менш супярэчлівай асобай у царкоўнай гісторыі XVII ст. з'яўляецца полацкі праваслаўны архіепіскап Мялецый Сматрыцкі. Аўтары артыкулаў і даследаванняў, апублікаваных у беларускіх епархіяльных ведамсках, апынуліся ў складанай сітуацыі, так як на першых парах увядзення ўніі Сматрыцкі быў яе ворагам, стаў архіпастырам праваслаўнай царквы і напісаў знакамiты «Фрынас». З іншага боку, гэты чалавек у канцы свайго жыцця прыняў уніяцтва і з'яўляўся яго адкрытым прапаведнікам. Шмат сумненняў і меркаванняў выклікала ў даследчыкаў прычына яго перахода ў унію, а таксама час гэтага перахода.

У «Литовских епархиальных ведомостях» вядомаму палемісту прысвечана даволі вялікая публікацыя прафесара С. Голубева [8], у якой аўтар паспрабаваў аб'ектыўна падыйсці да разгледжання ўсіх праблемных пытанняў, звязаных з асобай М. Сматрыцкага. Ён вывучыў і паказаў яго ролю ў спробах прымірэння ўніятаў і праваслаўных у 20-я гг. XVII ст., прывёў кароткую біяграфію, прасачыўшы, у якіх навуковых установах аўтар «Фрынаса» атрымаў адукацыю і, адпаведна, якія погляды і перакананні маглі паўплываць на яго далейшае жыццё. Сваю першую адукацыю Мялецый атрымаў у Астрожскім вучылішчы, а ў 1601 г. быў накіраваны ў Віленскі езуіцкі калегіум, дзе не мог не заразіцца духам вучэння езуітаў, які, аднак, аслабеў пад уплывам лекцый нямецкіх пратэстанцкіх прафесараў падчас яго вандроўкі па Германіі. Вярнуўшыся на радзіму, Сматрыцкі пасяліўся ў Мінску і стаў актыўным прыхільнікам праваслаўя. Яго ўплыў быў настолькі вялікі, што «жители Минска бросили своих униатских священников, образовали православное братство и построили новую церковь» [8, с. 257]. Мітрапаліт І. Руцкі жадаў раскрыць яму вочы на «схизматические» памылкі, але яго намаганні былі дарэмнымі, Сматрыцкі наадварот уступіў у шчыльныя кантакты з Віленскім праваслаўным брацтвам, а ў 1610 г. выйшаў яго твор «Фринос или Плач Восточной церкви с объяснением догматов веры» пад псеўданімам Тэафіла Арталого. Аднак хутка Сматрыцкі стаў прыкметна вагацца ў сваіх рэлігійных прыхільнасцях, падпаўшы, як кажа аўтар, «довольно распространенному в означенное время (преимущественно между южно-русскою аристократиею, наиболее дорожившею земными благами) взгляду, по которому не придавалось особенно большого значения разности между церквами восточною и западною» [8, с. 258].

Яго таемныя сувязі з уніятамі пачаліся меркавана ў 1616 г. Акрамя частых зносін з імі Сматрыцкі заяўляў аб сваёй адданасці рымскаму прастолю, згодзе з дагматамі каталіцтва і абяцаў перайсці разам са сваімі аднаверцамі ва ўніяцтва [8, с. 260]. Сродкам да згоды паміж праваслаўнымі і ўніятамі ён называў дыспут. Абвінавачаны ў сваіх кантактах з уніятамі, ён не адмаўляў іх, але апраўдваў сябе тым, што гэтыя зносіны праходзілі са згоды Віленскага праваслаўнага брацтва і што ён не меў схільнасці і сімпатыі да каталіцызма [8, с. 260]. Аднак самі ўніаты, прачытаўшы яго апраўданні, пісалі да праваслаўных, што Сматрыцкі неаднаразова ў іх прысутнасці шкадаваў, што сваім «Плачем» зрабіў для ўніі шмат шкоды, што схіліў на Вальні аднаго праваслаўнага на ўнію, а ў Віленскае брацтва ўступіў толькі таму, што жадаў зрабіць яго кіраўніка ўніятам [8, с. 260 – 261]. Сматрыцкі ніяк не адрэагаваў на гэтыя выкрыцці.

У праваслаўным асяродку, асабліва ў Віленскім брацтве, зарадзіліся сумненні і братчыкі патрабавалі ад Сматрыцкага альбо прыняць праваслаўнае манаства, альбо выйсці з брацтва. Кіраўнік брацтва Лявонцій Карповіч увогуле выступіў супраць пастрыжэння, так як лічыў Сматрыцкага крывадушным і пазней неахвотна згадзіўся прызнаць яго праваслаўным манахам.

У 1620 г. Сматрыцкі ў сілу склаўшыхся абставінаў стаў полацкім праваслаўным архіепіскапам і віленскім архімандрытам, пасля чаго актыўна заняўся напісаннем палемічных твораў і акруговых пасланняў да праваслаўных з заклікам пазбягаць уніяцтва. Аднак з вандроўкі па Усходзе ў 1624 г., якую ён распачаў, хаваючыся ад абвінавачванняў у змове супраць Я. Кунцэвіча, Мялецый вярнуўся паўнаўладным уніятам. Шматлікія даследчыкі сцвярджаюць, што Сматрыцкі накіроўваўся на Усход ужо таемным уніятам і з адзінай мэтай пераканаць усходніх патрыярхаў наблізіцца да ўніі. Аднак С. Голубеў лічыў, што сапраўднай прычынай яго паездкі былі напружаныя адносіны з віленскімі братчыкамі, якія імкнуліся падпарадкаваць сваёй уладзе ўсіх праваслаўных архіерэяў Рэчы Паспалітай. Такія спробы абмежаваць яго ўладу, безумоўна, не падабаліся Сматрыцкаму, які лічыў, што міране «должны поучаться закону Божьему у духовных лиц, а не контролировать их действия» [8, с. 263]. Таму асноўнай мэтай паездкі Сматрыцкага, відавочна, было жаданне скараціць альбо зусім ліквідаваць аўтаномію брацтваў. У адказ на прашэнні Сматрыцкага ўсходнія патрыярхі выдалі яму саборную грама-ту, у якой аўтаномія брацтваў істотна абмяжоўвалася. Менавіта з-за гэтых грама-т Мялецый мог быць адпрэчаны праваслаўнымі брацтвамі пад падставай яго перахода ў унію. Братчыкі, якія не жадалі прымірэння з абмежаваннем сваіх правоў, у сваю чаргу адправілі да патрыярхаў дэлегацыю з прашэннем аднавіць іх мінулую аўтаномію, што і было зроблена ў адносінах да віленскага і львоўскага брацтваў. Сматрыцкі на гэты раз не пажаду прымірэння з віленскімі братчыкамі, часткова з-за таго, што было

паранена яго самалюбства, а часткова з-за таго, што ён разумеў, што брацтва будзе кантраляваць яго дзейнасць з падвоянай сілай. Ён проста вырашыў перайсці да ўніятаў, якія даўно жадалі прыцягнуць на свой бок таленавітага пісьменніка і красамоўнага палеміста, абяцаючы яму месца настаяцеля ў адным з уніяцкіх манастыроў. З гэтага вынікае, што самі праваслаўныя, і асабліва віленскія братчыкі, сталі прычынай адпадання свайго іерарха і яго перахода ў варожы лагер.

Дадзенае даследаванне не толькі паказвае карціну адбываўшыхся падзей, але і робіць своеасаблівае адкрыццё ў адносінах асобы М. Сматрыцкага: нельга, канечне, сцвярджаць, што ён, атрымаўшы адукацыю ў каталіцкім і пратэстанцкім асяродку, мог заставацца абсалютна чужы інаслаўнаму духу, але каб не правілы, існаваўшыя ў віленскім брацтве, дзе «постоянное общение с людьми в толстых блузах, совещания в простом доме, где рядом с богатым аристократом садился и разуждал беднейший сапожник – не могли не производить тяжелаго впечатления на мягкаго и утонченнаго Сматрицкаго» [8, с. 272]. Калі ўзнік выбар паміж пастаянным кантролем з боку брацтваў, падазрэннем у здрадзе, матэрыяльнай абмежаванасцю з аднаго боку і павагай, архімандрыцкім санам у Дзерманскім уніяцкім манастыры, з другога боку, ён абраў другое. Аўтар быў перакананы, што М. Сматрыцкі не ад усведамлення перавагі каталіцызма над праваслаўем перайшоў у ўнію, а менавіта з-за пазначаных асабістых прычын. Самі ўніяты мала верылі ў шчырасць звароту да іх Сматрыцкага, таму патрабавалі ад яго не проста вусных запэўненняў ў яго адступніцтве ад праваслаўя, але і пісьмовае падцверджанне.

Стаўшы ўніятам, Мялецкі застаўся выдатным палемістам і пісьменнікам, адданым прыхільнікам новай канфесіі, якую ён падтрымліваў не разбіраючы метадаў і сродкаў, як некалі праваслаўе. Ён напісаў «Апологию своего странствования на Восток», у якой самым неспрыяльным чынам адклікаўся аб стане праваслаўнай царквы ў Рэчы Паспалітай, аб яе заняпадзе, выкрываў праваслаўных пісьменнікаў-палемістаў у ерасі і адступніцтве ад праўды. Уніятам ён заставаўся да самай смерці ў 1633 г.

Такім чынам, можна казаць пра тое, што беларускія епархіяльныя ведамасці шмат увагі надавалі выбітным асобам беларускай царкоўнай гісторыі, у ліку якіх былі полацкія архіепіскапы Ясафат Кунцэвіч і Мялецкі Сматрыцкі. Аўтары артыкулаў, якія прысвячалі гэтым іерархам свае працы, спрабавалі не толькі раскрыць, але і вырашыць праблему супярэчлівасці ў падыходзе да дзейнасці гэтых асоб. На наш погляд, незалежна ад таго, атрымалася ў аўтараў і рэдактараў беларускіх епархіяльных ведамасцей дасягнуць пастаўленай мэты, ці не, усе апублікаваныя біяграфічныя матэрыялы прадстаўляюць сабой цікавую гістарыяграфічную базу для даследчыкаў царкоўнай гісторыі перыяду ўніяцтва.

ЛІТАРАТУРА

1. Петровский, Г. Несколько слов об унии и трагическая кончина Иосафата Кунцевича / Г. Петровский // Литовские епархиальные ведомости. – 1901. – № 41. – С. 327–328; № 42. – С. 333–335; № 43. – С. 343–344; № 44. – С. 354–356; № 45. – С. 358–360; № 46. – С. 366–368; № 47. – С. 374–376; № 48. – С. 390–393.
2. Сикорский, И. Реликвии Иосафата Кунцевича / И. Сикорский // Минские епархиальные ведомости. – 1871. – № 8. – С. 61–63.
3. Коноплев, Н. Злополучный ревнитель Брестской унии / Н. Коноплев // Минские епархиальные ведомости. – 1896. – № 23. – С. 677–693; № 24. – С. 719–734.
4. Rymko, V. «Minsk eparchial bulletin» (1868 – 1920) about the figures of Greek Catholic Church» / V. Rymko, U. Koshaleu // National and European dimensions in research (Европейский и национальный контексты в научных исследованиях): материалы IV конф. молодых ученых. – Новополоцк : ПГУ, 2012. – С. 97–102.
5. Коялович, М. О канонизации Иосафата Кунцевича / М. Коялович // Литовские епархиальные ведомости. – 1865. – № 3. – С. 114–123.
6. Щербицкий, О. Торжество базилиан в честь Иосафата Кунцевича / О. Щербицкий // Литовские епархиальные ведомости. – 1869. – № 4. – С. 217–229.
7. Шуточная попытка Виленской русской молодежи встретить торжественный предложенный провоз униатами в 1667 г. чрез г. Вильну в Полоцк тела великаго гонителя православных русских людей архиепископа Кунцевича // Литовские епархиальные ведомости. – 1895. – № 19. – С. 186–187.
8. Голубев, С. Мелетий Сматрицкий и его попытки привлечь западно-русскую церковь к унии / С. Голубев // Литовские епархиальные ведомости. – 1882. – № 31. – С. 254–258; № 32. – С. 260–266; № 33. – С. 268–272; № 34. – С. 279–281; № 36. – С. 295–298; № 39. – С. 320–324; № 40. – С. 328–331; № 41. – С. 336–337; № 42. – С. 344–346; № 43. – С. 352–354; № 44. – С. 363–364; № 47. – С. 390–392.